

ANTANAS ANDRIJAUSKAS

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

BERGSONO „POZITYVIOSIOS“ METAFIZIKOS SANTYKIAI SU VAKARŲ MĄSTYMO TRADICIJA

The Relation of Bergson's „Positive“ Metaphysics
to the Western Thinking Tradition

SUMMARY

The article considers how the concept of “positive” metaphysics of Henri Bergson is related to the tradition of classical as well as non-classical philosophy. It also analyzes the leading ideas and doctrines of intuitivistic philosophy. The influence of the main leading philosophers on Bergson's thinking and teaching is concisely discussed, focussing attention on such non-classical thinkers as Arthur Schopenhauer and Friedrich Nietzsche. Relying on the analysis of Bergson's philosophical texts, the peculiarities of his “positive” metaphysics is shown.

SANTRAUKA

Straipsnis skirtas prancūzų filosofo Henri Bergsono koncepcijos santykių su ankstesne klasikinės ir neklasikinės filosofijos tradicija aptarimui ir pagrindinių intuityvistinės filosofijos mokymų bei idėjų analizei. Glaustai aptariamas Bergsono filosofijos santykis su jai įtakos turėjusiais klasikinės filosofijos koryfėjais. Daugiausia dėmesio skiriama Bergsono mokymų santykiams su neklasikinės filosofijos atstovų Artūro Schopenhauerio ir Friedricho Nietzsche'ės mokymais, atskleidžiama jų idėjų įtaka Bergsono mąstysenai. Parodomas Bergsono pozityviosios metafizikos savitumas.

Su Nietzsche Bergsoną sieja tragiško-
sjo optimizmo ir orientalistiniai leit-
motyvai, pagarba budizmui, stoiška lai-

kysena, jausmingas paslėptas sunkiai
paklūstantis vienareikšmei interpretaci-
jai mąstymo būdas, išskirtinis dėmesys

RAKTAŽODŽIAI: Bergsonas, intuityvistinė filosofija, „pozityvioji“ metafizika, neklasikinė filosofija, Schopenhaueris.
KEY WORDS: Bergson, intuitivistic philosophy, “pozitive” metaphysics, non-classical philosophy, Schopenhauer.

stiliui, frazės muzikalumui. Juos suartina ir aistringas vitalizmas, gyvenimo garbinimas, ryški mąstymo personalistinė orientacija, jautrus psychologizmas, potraukis simboliniam mąstymui, moralinėms, estetinėms, nihilistinėms, egzistencinėms ir tragiškoms žmogaus būties problemoms. Į Bergsoną ir Nietzsche'ę siejančius panašumus atkreipia dėmesį Jeanne Delhomme, kuri rašo: „Ši Bergsono ir Nietzsche'ės idėjų analogija ir giminytė gyvuoja, tačiau ji neatskleidžia nei jų sąlyčių taškų, nei jų nuostatų neįveikiamumo: sąvokos, temos, problemos ir tam tikras jiems būdingas būdas judėti priešinga kryptimi suartina jų antinomiškas sistemas, atsisakymas remtis žodžiais daiktų esmės išraiškai ir tiesa vaizduojant save yra būdingi tiek Nietzsche'ei, tiek ir Bergsonui, tačiau vis dėlto pagrindinis jų mąstymo skirtumas, kuris taip pat gerai regimas formoje kaip ir turinyje, negali čia nieko nei pakeisti, nei sumažinti.“⁸

Apibendrinant Bergsono santykių su neklasikinės filosofijos tradicija aptarimą, norėtuši pabrėžti, kad skurdžios ir dažnai netiesioginės santykių su kolegomis išprovokuotos arba nesąmoningos aliuzijos į Schopenhauerį ir Nietzsche'ę, mano akimis žvelgiant, yra didžiai reikšmingos, nes jos liudija, jog Bergsonas siekia paslėpti ar bent jau nedemonstruoti akivaizdžių savo intuityvistinės filosofijos sąsajų su įtakingais jam įtakos turėjusiais neklasikinės filosofijos šalininkais.

Nors filosofinėje literatūroje Bergsonas, greta Schopenhauerio ir Nietzsche'ės, dažniausiai traktuojamas kaip iracionalizmo atstovas, tačiau toks po-

žiūris nėra visiškai teisingas, nes programiniuose savo intuityvistinės filosofijos nuostatuose jis pirmiausia siekė apriboti nepagrįstas dogmatiško racionalizmo pretenzijas. Iš čia plaukė atsisakymas apriboti tikrovės įvairovės pažinimą klasikinėje racionalistinėje metafizikoje su reikšmintomis *abstrakčiomis conceptualaus pažinimo schemomis*. Pažymėtina, kad Bergsono filosofijoje iškeliamas pagrindinis pažinimo instrumentas intuicija neatsiriboja nuo logikos ir dialektikos, o papildo juos iš Kanto perimta vaizduotės kuriamąja galia, pabrėždamas jos sugebėjimą vientisai suvokti pasaulį. Vaizduotė Bergsono intuityvaus tikrovės pažinimo koncepcijoje ne prieštarauja protui, o yra pagrindinė pagalbinė jo veiklos dalis.

Bergsono veikaluose ryškėja „neklasikinės“ filosofijos šalininkams būdinga reakcija prieš klasikinei tradicijai būdingą mokslinio pažinimo sureikšminimą ir visuotinumą principus. Jis atsiriboja nuo hegeliško filosofijos istorijos kaip mokslo traktavimo ir kalba apie būtinybę vadovautis ne išorinėmis pseudomokslinėmis klasikinio mąstymo schemomis, o iš esmės pažinti konkrečios filosofinės sistemos santykius su ankstesnėmis ar savo meto koncepcijomis, vadinasi, analizuoti filosofijos idėjų istoriją ne kaip abstrakčią sistemų istoriją, o gyvą mąstymo istorijos srautą.

Bergsonas kritikavo ankstesnės mechanistinės pasaulėžiūros, racionalizmo ir pozityvistinės filosofijos programines nuostatas, jų šalininkams būdingą schematizuotą mąstymo būdą, nepajėgiantį pažinti sudėtingų besiskleidžiančių lai-

ke gyvenimo procesų. Programiniame veikale *Kūrybinė evoliucija* jis rašė: „Glaustai tariant, klasikinė tikslingumo koncepcija duoda mums ir perdėm daug, ir perdėm mažai. Ji perdėm plati, ir perdėm siaura. Aiškindama gyvenimą remiantis intelektu, klasikinė koncepcija labai susiaurina jo prasmę; intelektas, tuo pavidalu, koku mes regime, atsirado raidoje; jis išsiskyrė iš kažko platesnio, arba, tiksliau pasakius, jis atspindi tik plokštuminę tikrovės projekciją, turinčią reljefą ir gelmę.“⁹

Nors mokslas siekia tikslumo, tačiau jis į tyrinėjamus reiškinius pirmiausia žvelgia jų *pasikartojimo* aspektu ir siekia juos racionaliai išskaidyti, todėl iš jo regos lauko nuolatos išslysta unikalūs besikeičiantys laike gyvenimo procesai. Kritikuodamas racionalistinės filosofijos principus Bergsonas įrodinėjo, jog šios schematiškos teorijos gali būti pritaikomos tik inertiškos materijos lygmenyje, o sudėtingesni (gyvybiniai) reiškiniai iš esmės nepaklūsta išankstinėms abstrakčios minties konstrukcijoms. Bet koks *gyvenimo* skaidymas, analizavimas abstrakčiomis proto kategorijomis čia aiškinaamas kaip sąmoningas jo iškraipymas ir nuskurdinimas.

Vadinasi, klasikinės filosofijos išpuoselėtame moksliniame pasaulėvaizdyje Bergsonas regi jau iškreiptos, dirbtinės schemos įsikūnijimą. Schematizuota racionalistinė filosofija, anot Bergsono, asociatyvinė psichologija, aiškindamasi sąmonės procesus kaip įvairių viena kitą keičiančių būsenų seką, matuojamą kiekybiniais metodais, nepajėgia perteikti ir aprašyti subjektyvaus žmogaus gyveni-

mo pilnatvės, daugiamatiškumo. Vadovaujantis racionalistiniu požiūriu visa subjektyvios sąmonės ir individualaus žmogaus gyvenimo raiškos sritis (čia psichologiškai suvokiamos žmogaus gyvenimo peripetijos iškyla kaip gyva ir nuolat kintanti realybė, kurioje nėra nieko amžino, o būdingas begalinis kitiimas, judėjimas, naujo gimimas) niveliuojama, grubiai iškraipoma. Todėl sudėtingas subjektyvių sąmonės būsenų, jų nuolatinės kaitos laike pasaulis, filosofo požiūriu, iš principo negali būti pažintas abstrakčiomis mokslinių sąvokų konstrukcijomis.

Bergsonas prabyla apie būtinybę sukurti kokybiškai naują į gyvenimo problemų pažinimą nukreiptą filosofiją, kurioje *pažinimo teorija* susijungtų su *gyvenimo teorija* ir šis susijungimas, jo požiūriu, padėtų išspręsti didžiąsias filosofijos problemas daug tikresniu ir artimesniu tiesioginiam patyrimui metodu. „Gyvenimo teorija, kuri nėra pagrįsta pažinimo kritika, priversta priimti jai proto teikiamus požiūrius tokius, kokie jie yra: ji gali tik įdėti faktus į išankstinius jiems paruoštus rėmus, pripažindama juos galutiniais. Šitaip ji gauna simbolizmą, galbūt patogų pozityviam mokslui, tačiau ne tiesioginį savo objekto suvokimą. Kita vertus, pažinimo teorija, neatskleidžianti proto vietos bendroje gyvenimo raidoje, negali paaiškinti, kaip susidarė sąmonės kategorijos, kaip mes galėtume jas išplėsti arba peržengti jų ribas. Pažinimo teorijos ir gyvenimo teorijos tyrinėjimai turi susijungti ir tuomet jie stipriai stums vienas kitą į priekį.“¹⁰

Tikrasis autentiško filosofavimo tikslas Bergsonui yra unikalus, nepakartojamas dvasinis turinys, kuris visuomet buvo ne perdėm racionalizuotos filosofijos, o būtent meno objektas. Iš čia kyla *nuolatinis filosofijos ir meno suartinimas ir požiūris į meną kaip savotišką autentiškos filosofijos idealą*. Šis giminiškumas pirmiausia atsiskleidžia jau Schopenhauerio iškeltame principiniame filosofinio ir meninio pažinimo *nenaudingume*, nutolime nuo praktinių gyvenimo aspektų ir orientacijoje į moksliniam pažinimui svetimą *kontempliatyvių* požiūrį į pasaulį, kuris padeda atskleisti gelminius gyvenimo aspektus. Ir pagaliau neabejotinas filosofinio ir meninio pažinimo artimumas atsiskleidžia, kad pagrindinis jų pažinimo instrumentas yra *intuicija, pažįstanti suvokiamus daiktus ir reiškinius iškart bei jų visumoje*.

Skirtingai nuo mokslo, pretenduojančio į „visuotinę“ ir „beasmenę“ tiesą, filosofijos tikslu Bergsonas laiko individualaus prado išryškinimą. Čia ir atsiskleidžia filosofijos giminingumas menui. Šis ryšys pasireiškia praktinių gyvenimo aspektų ignoravimu, t.y. nesuinteresuotumo nuostata, kontempliatyviu požiūriu į pasaulį, siekimu vientisai atskleisti dinamiškus giluminius būties pjūvius.

Aiškėja, kodėl konkreti filosofinė koncepcija Bergsono veikaluose traktuojama *ne kaip objektyvaus pasaulio aprašinėjimas, o asmenybės jautriausių dvasios polėkių, vidinių išgyvenimų išraiška, t.y. ne kaip sistemingo akademinio mokslinio darbo vaisius, o tarsi unikalus nuo kūrėjo dvasios neatsiejamas meno kūrinys*. Vadinasi, Bergsonas, kaip ir romantikai bei anks-

tesnė „neklasikinės“ filosofijos tradicija, skelbia meną autentiškos filosofijos idealu. Todėl ir kiekviena filosofinė teorija ar sistema čia vaizduojama kaip *visiškai unikalus išbaigtas meno kūrinys, o ne vieningos idėjų istorijos raidos momentas, kokio yra bet kuri mokslinė koncepcija*.

Nors Bergsonas nedviprasmiškai atmeta mechanistines ir pozityvistines nuostatas, tačiau santykių su metafizika jo veikaluose jaučiamas ir tam tikras dviprasmiškumas. Netgi kritikuodamas tradicinę metafiziką jis žvelgia į metafiziką kaip į autentišką intymų intuityvios prigimties filosofavimo būdą. Todėl jo vadinamoje „pozityvioje“ metafizikoje išlieka daug senosios klasikinės metafizikos elementų, įvilktų į naujausios filosofijos rūbus ir modernų kategorinį aparatą. Savosios pozityvios metafizikos pastatą jis kuria ant *grynosios psichologijos pagrindo, remdamasis sąmone ir subjektyvia žmogaus vidine egzistencine patirtimi*. Būtent šia didžiai individualia, subjektyvia egzistencine patirtimi, anot Bergsono, turi remtis nauja pozityvi metafizika, kuri nori išskverbtį į vidinę daiktų ir reiškinių prasmę. Todėl jo „gyvbinio polėkio“ filosofijoje, lyginant su neklasikinės filosofijos pirmtakų koncepcijomis, ypač ryšku *subjektyvizmo ir tuo metu sparčiai besiplėtojusios psichologijos įtaka*. Metafizinio mąstymo plotmėje, jo įsitikinimu, nieko negalima įrodyti, o tik *įteigti*.

Šiuo aspektu itin svarbus Bergsono santykis su Kanto filosofija, kuri, viena vertus, jam yra autentiškos metafizikos ir intuityvaus mąstymo svarbos teorinio pagrindimo išėities taškas, kita vertus,

savotiškas stabdis naujos pozityvios metafizikos kūrimui, nes Kantas išsakė negatyvų požiūrį į „daikto savyje“ pažinimą ir kartu tarsi užvėrė kelius konkretaus metafizikos tipo kūrimui. „Viena svarbiausių ir giliausių *Grynojo proto kritikos* idėjų, – rašė jis, – glūdi tame: jei metafizika ir galima, tai besiremianti regėjimu, o ne dialektika... Tai aiškiai parodė Kantas. Man atrodo, kad tai didžiausia paslauga, kurią jis padarė spekuliatyviai filosofijai. Jis galutinai nustatė, kad metafizika įmanoma tik remiantis intuicija. Ir, tik įrodęs, kad tik intuicija gali mums suteikti pagrindą metafizikai, jis priduria, kad ši intuicija neįmanoma.“¹¹

Kantas savo požiūriu į metafiziką kaip tikrą filosofiją ir vainikuojančią žmogaus proto kultūros dalį tarsi atveria pozityvios metafizikos teorinio pagrindimo kelią, tačiau jo pabaigoje netikėtai sustoja ir daro žingsnį atgal. Polemizuodamas su Kantu, Bergsonas nori paneigti pastarojo tezę apie metafizinės intuicijos negalimumą. Pagrindinę Kanto klaidą jis išvelgė tame, kad šis nesuprato, jog norint priartėti prie intuicijos esmės „visai nebūtina peržengti sąmonės ir jausmų ribų“.¹² Kadangi metafizinė intuicija yra neįmanoma mokslinės sąmonės plotmėje ir jos neįmanoma logiškai išvesti iš mąstymo istorijos, todėl Bergsonas, siekdamas išsaugoti metafizikos statusą, nekorektiškai suteikia intuicijai ypatingas, vos ne mistines galias. Tikrasis bergsoniškos intuicijos tikslas – „metafizikos gelbėjimas“.

Kita vertus, pozityvios metafizikos kūrimo išėities tašku, Bergsono įsitikini-

mu, taip pat turi būti vientiso pasaulio vaizdo apmąstymas. Jis sutinka su Kantu, kad mechaniškas pasaulio vaizdas nėra toks, koks jis yra tikrovėje, tačiau ir mokslo teorijos bei sąvokos nieko esminio nesako mums apie tikrovę kaip tokią. Tačiau čia Kanto ir Bergsono keliai radikaliai išsiskiria: pirmasis buvo įsitikinęs, kad mokslas ir filosofija neturi patikimų instrumentų, pajėgiančių adekvačiai aprašyti „daiktus savyje“, o antrasis šiuo požiūriu optimistiškesnis – kalba apie *jų pažinimo ir žmogiškos būties pažinimo „atvairumą“ intuicijos teikiamomis galimybėmis*.

Bergsono „pozityvios metafizikos“ koncepcijoje savitai susipina senosios metafizikos paneigimo ir naujos, kupinos romantinio panestetizmo dvasios „neklasikinės“ neometafizikos kūrimas. Kaip minėjome, būtent romantikų (Novalis, Schlegelis) ir Schopenhauerio panestetizmas, egzistenciniai motyvai lėmė daugelį bergsoniškos neometafizikos bruožų ir suteikė jai artimą gyvenimo filosofijos tradicijai estetizuotą pavidalą.

Gyvenimo filosofiją Bergsonas traktuoja kaip organizuotą harmoningą pasaulio interpretaciją. Pamatinė šios filosofijos sąvoka *gyvenimas* mąstytojo veikaluose įgauna ypatingą paslankumą, egzistencinį nerimą ir daugiaprasmiškumą. Plačiausia prasme ji tapati kosminiam, vitališkam, nuolatos atsinaujinančiam „gyvenimo polėkiui“, kuris įkūnija kūrybinį gamtinį pradą, skatinantį įvairius natūraliai besiskleidžiančius evoliucijos procesus. Gyvenimas čia iškyla kaip *pasizyminti imanentiniu aktyvumu substancija, kuriai nereikalingi išoriniai*

postūmiai. Tai pirmapradė materija, tapatinama su būties sąvoka ir svetima mirčiai ir ne-būčiai. „Filosofai, – konstatuoja Bergsonas, – beveik nesidomėjo nebūties idėja. O vis dėlto ji dažnai būna paslėpta filosofinės minties spyruoklė, nematomas jos variklis.“¹³

Bergsonas tikriausiai nepatyręs Kierkegaardo įtakos ir anksčiau nei prancūzų bei vokiečių egzistencialistai pradėjo plėtoti artimus egzistencializmo filosofijai motyvus. Jo tekstuose aptinkame ontologiniu aspektu vartojamą sąvoką *existence* ir įvairius jos vedinius. „Vos pradėjęs filosofuoti, – rašė jis, – iškart klausiu savęs, kodėl aš egzistuoju; o kai tik suvokiu ryšį, siejantį mane su visa visata, keblumas tik atitolinamas, nes aš noriu žinoti, kodėl egzistuoja pasaulis; o jei susieju visatą su imanentiniu arba transcendentiniu Principu, palaikančiu arba kuriančiu ją, mano mintis sustoja prie to principo tik keletą akimirų; iškyla ta pati problema, šįsyk visu savo mastu ir visuotinumu.“¹⁴ Čia egzistencijos sąvoka tiesiogiai siejasi su kitomis pagrindinėmis jo ontologinėmis kategorijomis „gyvenimas“, „gyvybinis polėkis“, „būtis“ ir panašiai.

Žmogaus egzistencija, būdama tiesiogiai susijusi su gyvybinius procesus formuojančia kosmine vitališka jėga, Bergsono filosofijoje apibrėžia intuityviai suvokiamą „gyvenimiškojo pasaulio“ ir būties pilnatvę. Todėl egzistencijos sąvoka Bergsono tekstuose neretai vartojama kaip sąvokos „gyvenimas“ sinonimas. Ir pagaliau ji individualios sąmonės lygmenyje iškyla kaip unikalus savo turiniu dvasinis komunikacinis išgyvenimas.

Gyvenimas Bergsono, kaip ir Nietzsche's, koncepcijoje siekia didėti, praturtinti save, išplėsti savo įtakos sritį erdvėje ir laike. Tačiau gyvenimo srautas savo kelyje nuolatos susiduria su įvairių išorinių jėgų įtaka ir pasipriešinimu, kuris itin ryškus individualios egzistencijos plotmėje. Įvairūs evoliucijos subjektai praktiniame gyvenime neretai praranda pirmapradžius kūrybinės evoliucijos impulsus, gęsta, sukasi ratu, todėl atsiranda įvairūs svyravimai, grįžimai atgal. Vis dėlto vitališkas nenutrūkstantis gyvenimo srautas išsaugoja vientisumą ir jungia savyje, nepaisant jokių trukdžių, neišvengiamą tolesnės raidos potencialą. „Žvelgiant šiuo aspektu gyvenimas atrodo kaip srautas, judantis iš vienos užuomazgos į kitą tarpininkaujant išsivysčiusiam organizmui. Viskas vyksta taip, tarsi pats organizmas yra tik pumpuras, išskleidžiantis ankstesnę užuomazgą, kuris siekia prasitęsti naujoje užuomazgoje. Šio proceso esmė – nuolatos besiskleidžiantis neregimas pažangos procesas, kuris susideda iš regimų vienas kitą keičiančių organizmų pastangų per trumpą jų gyvenimo laiką.“¹⁵

Esminis Bergsono gyvenimo metafizikos skirtumas, lyginant su ankstesne neklasikinės filosofijos tradicija, pirmiausia atsiskleidžia požiūryje į žmogaus paskirtį kaip aukščiausia prasme metafizinį reiškinį, nes jis turi atlikti kažką tokio, kas imanoma tik subrendusiai asmenybei. Kitas svarbus jos bruožas – subjektyvizmo ir psichologizmo tendencijų stiprėjimas. Todėl jo „gyvybinio polėkio“ filosofija orientuota į subjektyviosios ontologijos ir gyvenimo filosofijos problemų plotmę.

Trečiasis bruožas siejasi su dar nuoskesne nei Schopenhauerio ar Nietzsche'ės panestetizmo tendencijų plėtoje ir filosofijos suartinimu su literatūra. Šiuo savo veikalų bruožu jis itin artimas romantikams ir Kierkegaardui. Bergsonas buvo įsitikinęs, ir tai akivaizdžiai liudija jo priklausomybę būtent „neklasikinei“ filosofijos tradicijai, kad racionali filosofinė pasaulėžiūra iš principo neatspindi tikrovės, atsietos nuo mąstytojo ir gyvuojančios nepriklausomai, o *atspindi konkretaus mąstytojo didžiai individualų santykį su šia tikrove arba, tiksliau pasakius, atspindi šio mąstytojo sąmonėje užsklęstą tikrovę, kuri jam adekvačiai atskleidžia tik „iš vidaus“, kaip neatsiejama jo „vidinės tikrovės“ dalis.*

Vadinasi, skirtingai nei klasikinėje filosofijos tradicijoje, kurios šalininkai siekia objektyviai pažinti pasaulį, norėdami savąjį tikrovės suvokimą visomis įmanomomis priemonėmis „apvalyti“ nuo įvairių subjektyvių psichologinių priemaišų ir individualios egzistencinės patirties, neklasikinės filosofijos šalininkas Bergsonas šią vidinę individualią didžiai asmeninę patirtį skelbia vienintelę patikimą *tikrovės* ir *tiesos* pažinimo priemone. Šiame posūkyje nuo išorės į vidų ir glūdi vienas svarbiausių ne tik neklasikinės, bet ir Bergsono naujosios metafizikos bruožų. Skirtingai nei klasikinės pakraipos mąstytojams jo intuityvistinei filosofijai svetimas reikalavimas atskirti save kaip mąstantįjį nuo išmąstomo ir išgyvenamo objekto, tiesos. Tikrovės tiesa čia neatsiejama nuo ją suvokiančios, pažįstančios sąmonės, jos unikalaus, nepakartojamo santykio su ja.

Bergsonas tęsia Kierkegaard, Nietzsche'ės nubrėžtą subjektyviosios ontologijos liniją praturtindamas daugybe naujų subtilių atspalvių. Filosofas perima jai būdingą filosofinių ir literatūrinių formų susiliejimą ir artėja prie intelektualinei eseistikai būdingų filosofinės saviraiškos formų. Jis *į savo filosofinius tekstus įtraukia įvairias literatūrinės minčių išsakymo formas, skirtingus estetinės ir meninės išraiškos modelius, priemones.* Toks neklasikinio mąstymo posūkis visiškai suprantamas, nes, išsisėmus klasikiniams spekuliatyvaus mąstymo principams, nauji filosofavimo būdai ne kuriami, o natūraliai perimami iš kitų dvasinės kultūros sričių, kuriuose jau anksčiau buvo vartojamos ir išplėtos su žmogaus vidiniu dvasiniu gyvenimu, jo psichologinėmis reakcijomis susijusios tikrovės pažinimo formos. Jos, beje, buvo žinomos jau Platono, Augustino, Pascalio, Montaigne'o, romantikų ir neklasikinės filosofijos šalininkų veikaluose. Todėl Bergsono filosofija artimai susijusi su literatūra ir psichologija, suteikiančiomis jo filosofijai savitą psychologizuotos intelektualios filosofinės eseistikos pavidalą.

Vadinasi, Bergsonas buvo vienas įtakingiausių neklasikinės filosofijos atstovų, kuris, plėtodamas savo pirmtakų gyvenimo filosofijos tradicijos idėjas, stiprino Vakarų mąstymo filosofinės problematikos, psychologizavimo ir estetinio tendencijas. Jo „pozityvioji“ metafizika oponavo XIX a. pabaigoje didžiulio populiarumo sulaukusioms dogmatiško racionalizmo ir pozityvistinėms bei mechanicinėms teorijoms. Neabejotinas jo nuopelnas – minėtų teorijų ribotumo atskleidimas. Bergsonas sustip-

rino savo metafiziką galingu vitalizmo užtais, privertė įdėmiau pažvelgti į žmogaus sąmonę, joje vykstančius sudėtingiausius su vidiniais išgyvenimais susijusius procesus, nuosekliai rėmėsi jusliniais vaizdiniais, kuriuose regėjo daiktų ir reiškinių esmės atspindžius.

Kita vertus, jis išsaugojo tradicinę neklasikinę mąstymo tradicijos neapibrėž-

tumą, polinkį į „gyvenimo“ ir estetiškos problematikos sureikšminimą, poetinį mąstymo stilių. Pagrindine savo filosofijos kategorija ir būties substancija Bergsonas skelbė išplėstą *gyvenimo* sąvoką, įvardytą kaip *trukmė*, *gyvybinis polėkis*. Kitas svarbus jo koncepcijos bruožas – meninės intuicijos, meninio pažinimo, kūrybinės fantazijos sureikšminimas.

Literatūra

- ⁸ Jeanne Delhomme. *Nietzsche et Bergson*. – Paris: Cerf, 1992, p. 63–64.
- ⁹ Henri Bergson. *Le Rire*. – Paris: PUF, 1981, p. 52.
- ¹⁰ Ten pat, p. IX.
- ¹¹ Henri Bergson. *La Pensée et le Mouvant*. – Paris: Les Presses universitaires de France, 1934, p. 155.
- ¹² Ten pat, p. 271.
- ¹³ Henri Bergson. *Kūrybinė evoliucija*. – Vilnius: Margi raštai, 2004, p. 300.
- ¹⁴ Ten pat.
- ¹⁵ Henri Bergson. *Le Rire*. – Paris: PUF, 1981, p. 27.